פולער טעקסט פון דר. חיים ווייצמאנ'ס רעדע אויף ציון קאנגרעס

(פארזעצונג)

„דער „וויסער פאפיר" אלס אזעלבער האט ניט געקענט מעהר צוריקגעצויגען ווערען. עס איז ניטא קיין פרעצידענט אין דער ענגלישער קאנסטיטוציאנעלער פראקטיק, אז אן ערקלעהרונג וועגען א רעגיערונגס־פאליסי זאל צוריקגעצויגען ווערען אין פארלויף פון א וואך נאכדעם ווי זי איז פארעפענטליכט געווארען דורך דער רעגיערונג, וואס איז פאראנטווארטליך פאר דער דאזיגער ערקלעהרונג. אבער בעת עס איז אוממעגליך געוועזן א פארמעלע צוריקציהונג פון דעם דאקומענט, האבען מיר געקענט ערווארטען סאטיספעקציע פאר אונזערע בארעכטיגטע קלאגעס. עס איז דאן אנטשטאנען די פראגע, צי מיר זאלען אננעהמען דעם אנבאט (צו פארהאנדלען מיט א רעגיערונגס־קאמיסיע), וואס איז אויפריכטיג געמאכט געווארען (און וואס איז שפעטער אויך אויפריכטיג דורכגעפירט געווארען) אדער מיר זאלען באשטעהן אויף א קלאהרען און פשוט'ן צוריקציהען פון דעם „וויסען פאפיר", כאטש מיר האבען געוואוסט, אז די רעגיערונג קאן ניט נאכגעבען אזא מיט פאדערונג. אויב מיר וואלטען ארויסגעשטעלט אזא מין פאדערונג, דאן וואלטען מיר געדארפט טאן איינע פון די צוויי זאכען: אדער מיר וואלטען געדארפט ווארטען פאסיוו פאר א צווייטער רעגיערונג, און דאס וואלט געווען א פאטאלער שריט פון אונזער זייט, ווארים דערווייל וואלט דער „וויסער פאפיר" געווארען א געזעץ און א סך זאכען, וואס וואלטען אפגעטאן געווארען אויף דעם גרונט פון דעם דאזיגען געזעץ, וואלטען שפעטער ניט געקענט אויסגעבעסערט ווערען, אפילו ניט דורך די אויפריכטיגסטע קעמפער פאר דער פאליסי פון דעם מאנדאט; אדער צווייטענס, וואלטען אונזערע פריינט אין דעם ענגלישען פארלאמענט געדארפט בעת דער דעבאטע איבער פאלעסטינע פאדערען, אז די פראגע וועגען דעם „וויסען פאפיר" זאל אפגעשטימט ווערען אין פארלאמענט. אזא אפשטימונג וואלט באדייט פאר אונז א קאטאסטראפע, ניט קוקענדיג וואס די רעזולטאטען פון דער אפשטימונג וואלטען געווען. ווארים וואלט געווען א מאיאריטעט פאר דעם „וויסען פאפיר", ניט קוקענדיג ווי קליין די מאיאריטעט זאל ניט זיין, דאן וואלט דער „וויסער פאפיר" גוטגעהייסען געווארען דורך דעם פארלאמענט. וואלט אבער די ענגלישע רעגיערונג געשטירצט געווארען צוליעב דעם „וויסען פאפיר", דאן האב איך מורא, אז אזא רעגיערונגס־שטורץ וואלט געפיהרט דערצו, אז דער גרעסטער טייל פון דער לייבאר־פארטיי זאל זיין געגען אונז, און די פאלעסטינער פראגע וואלט געווארען א פארטיי־פראגע, בעת די וואהלען פון א נייער רעגיערונג. אפילו א סך ארבייטער־דעפוטאטען, וועלכע זענען איצט פריינדליך צו אונז, וואלטען געווען שטארק אויפגעבראכט צוליעב אזא רעגיערונג־שטורץ, ספעציעל ווען דאס וואלט געקומען אלס רעזולטאט פון דעם, וואס מיר וואלטען זיך אפגעזאגט פון דעם אנבאט, וואס זייער רעגיערונג האט אונז געמאכט, איינלאדענדיג אונז אנטייל צו נעהמען אין א קאנפערענץ מיט דער רעגיערונג.

„אונטער די דאזיגע אומשטענדען איז די איינציגע גלייכע זאך, וואס מיר האבען געקענט טאן, געווען אנצונעהמען די איינלאדונג. אין דער שטונדע פון אונזער העכסטער געפאהר האבען אונזערע פריינט צווישען די ענגלישע קאנסערוואטיווען און ליבעראלען, ארויסגעזאגט זייער ווארט. אבער די שטימען לטובת אונז האבען זיך געהערט ניט בלויז פון זייערע רייהען. דאס געוויסען פון ענגלאנד האט זיך אפגערופען, און עס האט זיך אפגערופען אויך דורך די מיטגלידער פון דער לייבאר פארטיי; עס האט זיך אפגערופען אפילו פון די רייהען פון דער רעגיערונג. כאטש אלע מיטגלידער פון דער רעגיערונג זענען פארמעל צוזאמען פאראנטווארטליך פאר דעם „וויסען פאפיר", איז עס אבער פאקטיש ניט אזוי.

דעם פרעמיער'ס בריעף פון דעם 13־טען פעברואר, 1931

„די דיסקוסיעס וועלכע זענען אנטשטאנען נאכדעם ווי מיר האבען אנגענומען דעם פרעמיער'ס איינלאדונג, האבען געפיהרט צו דעם בריעף, וועלכען דער פרעמיער האט אדרעסירט צו מיר דעם 13־טען פעברואר, 1931, און וואס איז פארגעלעזען געווארען אין דער הויז אף קאמאנס דעם זעלבען טאג אלס ענטפער אויף א פראגע. מיט דעם טעקסט פון דעם בריעף זענט איהר אלע באקאנט, און איך וועל בלויז קאמענטירען אויף א פאר פונקטען וועלכע שיינען מיר צו זיין וויכטיג.

„ערשטענס, וועגען דעם סטאטוס פון דעם נייעם דאקומענט. איך האב די פראגע וועגען דעם סטאטוס וואס זאל דעם דאקומענט געגעבען ווערען אויפגעהויבען אין פארלויף פון די דיסקוסיעס אויף דער קאבינעט־קאנפערענץ, און האב באקומען א פארזיכערונג, אז אונזערע אנשויאונגען וועלען סימפאטיש באטראכט ווערען.

„צו באקומען א קלארען באגריף וועגען דעם וואס דאס פרעמיער'ס בריעף האט געטאן צום אקטאבער „וויסען פאפיר איז נויטיג, אז איהר זאלט אוועקלייגען די ביידע דאקומענטען זייט ביי זייט אויפ'ן טיש און פארגלייכען זיי — ניט בלויז זייער אינהאלט, נאר אויך זייער אלגעמיינעם טאן און דעם איינדרוק וואס זיי לאזען איבער. אויב איהר וועט עס טאן, גלויב איך, אז איהר וועט איינשטימען, אז דאס אומרעכט וואס איז באגאנגען געווארען דורך דעם „וויסען פאפיר" איז צורעכט געמאכט געווארען, און אז דער מאנדאט און די באלפור דעקלאראציע זענען ווידער פעסטגעשטעלט געווארען. אפטמאל קלעהר איך, אז די טובה וואס איז צו אונז געקומען דורך דער באלפור דעקלאראציע איז אונז אנגעקומען צו גרינג. איך געדענק דעם מאמענט, ווען גלייך נאכדעם ווי די באלפור דעקלאראציע האט באקומען די צושטימונג פון דעם קריעגס־קאבינעט, איז סער מארק סייקס ארויסגעקומען צו מיר פון קאבינעט צימער און געזאגט: „ווייצמאן, עס איז א אינגעל!" אזוי איז דאס קינד געבוירען געווארען — א זעהר גרינגער געבורט. די געבורטען־ווייהען פון דער באלפור דעקלאראציע זענען ערשט געקומען פיעל שפעטער, אבער מען קען זאגען, אז דאס אינגעל, נאכדעם ווי ער איז אלט געווארען דרייצעהן יאהר, איז געווארען בר מצוה. איך בין געווען מיט איהם פון זיין געבורט ביז זיין בר מצוה, און איצט גיב איך איהם אין אייער רשות.

באציהונגען צווישען אידען און אראבער

ווען מיר זענען אריינגעטראטען אין אונזער ארבייט פון אויפבויען אונזער נאציאנאלע היים אין פאלעסטינע, האבען ניט מיר און ניט זיין מאיעסטעט'ס רעגיערונג פארגעסען די אינטערעסען פון פאלעסטינער אראבער. אבער עס איז געווען פארשטאנען אין 1916—21, אז די נאציאנאלע סענטימענטען פון די פאלעסטינער אראבער וועלען זיין געווענדעט אויף מעקא, באגדאד און דמשק און וועלען געפינען פולשטענדיג באפרידיגונג אין די אראבישע קעניגרייכען, וועלכע זענען געגרינדעט געווארען אין דעם נאהענטען מזרח אלס א רעזולטאט פון דער שלום־טריטי. עס איז דאריבער פארשטאנען געווארען, אז אלץ, וואס עס איז נויטיג אין באצוג צו די פאלעסטינער אראבער, איז צו פארזיכערען, אז זייערע ציווילע און רעליגיעזע רעכט אלס יחידים וועלען ניט פארלעצט ווערען דורך דער עטאבלירונג פון דער אידיש־נאציאנאלער היים, און פאר דעם דאזיגען שוץ האבען די באלפור־דעקלאראציע און דער מאנדאט גענוגענד געזארגט. אבער די פראגע האט זיך אנטוויקעלט צו זיין מעהר קאמפליצירט ווי מען האט פריהער גערעכענט.

„היינט צו טאג, ווען עס הערשט פיעל פארביטערטקייט און ווען דאס פאליטישע לעבען פון פאלעסטינע איז פול מיט גיפט, איז עס שווער צו ריידען איבער די וועגען, דורך וועלכע דער דאזיגער צוועק פון שאפען א פרידליך צוזאמענארבייטען מיט די אראבער קאן צו שטאנד קומען. אבער איין זאך שיינט מיר צו זיין זעהר קלאר: מען מוז מאכען די אראבער פיהלען, מען מוז זיי באווייזען דורך טאט און ווארט, אז וואס די צוקונפטיגע צלען פון די צוויי פעלקערשאפטען זאלען ניט זיין אין דער צוקונפט אין פאלעסטינע, טראכטען מיר ניט פון אונזער זייט צו באהערשען זיי פאליטיש. אבער זיי מוזען אויך געדענקען, אז מיר פון אונזער זייט וועלען קיינמאל ניט נאכגעבען, אז זיי זאלען אונז באהערשען פאליטיש. אויב דער מאנדאט וועט אנערקענט און רעספעקטירט ווערען, דאן וועלען מיר באגריסען אן אפמאך צווישען די צוויי קרובה'שע ראסען אויפ'ן באזיס פון פאליטישער גלייכהייט. עס איז אונזער פליכט צו ערמוטיגען צווישען אונזער פאלק דאס שטודיום פון דער אראבישער שפראך און ליטעראטור, פון אראבישער געשיכטע, אזוי, אז מיר זאלען קאנען פארשטעהן און סימפאטיזירען מיט דעם אראבישען שטאנדפונקט! עס איז אונזער פליכט צו ערקלעהרען אונזערע צילען און אידעאלען קלאר און אומצווייטייטיג צו די אראבישע פעלקער, און ניט אויסמיידען קיין געלעגענהייט פון קומען אין פארבינדונג מיט זיי און דערגרייכען א פארשטענדיגונג. איינעם אזא פארבינדונגס־מיטעל האבען מיר שוין אין אונזערע ספרד'ישע קהלות, וועלכע האבען פיעל געמיינזאמעס, לויט שפראך און מנהגים, מיט די אראבישע פעלקער, צווישען וועלכע זיי האבען געוואוינט אזא לאנגע צייט.

„בלויז אויף אזא אופן וועלען מיר קאנען באקומען די קאאפעראציע פון די אראבישע פעלקער, וועלכע קעמפען אויך פאר באפרייאונג און טרעטען היינט צו טאג, נאך פיעלע יאהרהונדערטער, ווידער אריין אין דער פאליטישער ארענע פון שטייערען צו דער גרינדונג פון א נאציאנאלער היים אין פאלעסטינע, אויפגעבויט אויף א פרידליכען און הארמאנישען אופן.

די ארגאניזירונג פון דער אידישער אגענטור

„די פארגרעסערטע אידישע אגענטור איז געגרינדעט געווארען אויף דעם מיטינג וואס איז פארגעקומען אויף אויגוסט, 1929, אין ציריך. מיר האבען פארלאזען די ערשטע זיצונג פון דעם אגענטור־ראט מיט גרויסע האפנונגען אויף א נייער פעריאדע פון ווידער־אויפבויאונג, וועלכע מיר האבען געמיינט וועט זיך באלד אנפאנגען פאר דער אנטוויקלונג פון אונזער ארבייט אין פאלעסטינע אויף א גרעסערען מאסשטאב ווי ווען עס איז פריהער. לײדער האט פון סאמע אנפאנג, כמעט א וואך נאך איהר געבורט, די אגענטור ערליטען איין גרויזאמען קלאפ נאך דעם אנדערען: דער טויט פון מארשאל, די טראגישע פאסירונגען אין פאלעסטינע און די צרות וואס זענען געקומען אלס רעזולטאט פון דעם. דאן דער פארלוסט פון מעלטשעט, אם לעצטען דער פינאנציעלער קריזיס איבער דער גאנצער וועלט. די נייע ארגאניזאציע האט קיינמאל ניט געקראגען קיין אמת'ן שאנס צו ווייזען וואס זי קען. אפילו אין נארמאלע צייטען וואלטען נויטיג געווען צוויי אדער דריי יאהר צו פארוואנדלען די ארגאניזאציע פון דער אגענטור אין אן אמת ווירקזאמען אינסטרומענט. זיכער האבען די פארלוסטע, וועלכע זי האט געליטען אין די ערשטע טעג פון איהר גרינדונג געשטערט איהר ווירקזאמקייט. מען וועט איצט דארפען זעהר זארגפעלטיג פלעגען די כוחות און מעגליכקייטען וואס ליגען אין דער אגענטור, איידער עס קאן האפען צו זיין ערפאלגרייך. פאר דעם צוועק וועט מען מוזען אויסצייגען גדולד און גוטען ווילען, אויב מען וועט וועלען פארגרעסערען דעם קרייז פון די אנהייננגער פון דער אגענטור און ברייננגען צו דער ארבייט פון ווידער־אויפבוי אין פאלעסטינע נייע שטארקייט און נייע סימפאטיען.

„בליקענדיג צוריק אויף די לעצטע צוויי יאהר, קאנען מיר זאגען איין זאך מיט זיכערהייט: די ניט־ציוניסטישע מיטגלידער פון דער אגענטור זענען געווען א קוואל פון שטארקייט אין דעם פאליטישען פעלד; זיי האבען אונז געשטיצט מיט'ן גאנצען הארצען אין אונזערע פאליטישע קאמפען, וואו די האפנונג איז ניט אזוי פיעל רעאליזירט געווארען אין ליידער אויפ'ן פעלד פון פינאנץ.

„דער ציוניסטישער קאנגרעס וועט מוזען מאכען אן אמת'ע אנשטריינגונג צו העלפען אונזערע פריינט אין דעם ניט־ציוניסטישען לאגער צו ארגאניזירען זייערע אנהייננגער און צו צעמענטירען זייערע אנהייננגער אין א הארמאנישע איינהייט פאר דעם דינסט פון פאלעסטינער ווידער אויפבוי. עס איז מיין פליכט אייך אנצואווייזען אז אירגענד וועלכער אנדער קורס וואלט געווארען קאטאסטראפאל, סאי פאר אונזער ארבייט אין פאלעסטינע און, אונדירעקט פאר דער עקזיסטענץ פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע.

דער צוקונפטיגער פראגראם

„איך האב פרובירט באטראכטען אויף אן עהרליכען און ניכטערען אופן די לאגע אין וועלכער מיר געפינען זיך. מיין רעספעקט פאר אונזער פאלק, מיין גלויבען אין דער גערעכטיגקייט פון אונזער זאך און אן ערנסטער געפיהל פון פאראנטווארטליכקייט ערלויבען מיר ניט צו שפילען זיך מיט פאנטאזיעס אדער פארצושלאגען אן אוואנטוריסטישע פאליטיק, וואס וואלט בלויז געקאנט פיהרען צו א גרויסער אנטוישונג. אנשטאט נאכצולויפען נאך א מיראזש און פארשווענדען אונזער ענערגיע אין א נוצלאזן קאמף איבער שאטענס, לאמיר קאנצענטרירען אונזערע כוחות אויף דאס, וואס איז מעגליך צו דערגרייכען — און צו אלעם. ערשטענס אויף צו קאנסאלידירען די ארבייט וואס האט זיך שוין אנגעפאנגען אין פאלעסטינע.

„אונזערע עקספערטען דערצעהלען אונז — אז אונזער אייגענע ערפאהרונג אין פארלויף פון די לעצטע צעהן יאהר שיינט צו באשטעטיגען עס — אז עס איז נאך פאראן פלאץ אין פאלעסטינע פאר אמווייניגסטענס 50,000 אידישע אגריקולטורעלע פאמיליעס, ניט אנריהרענדיג די אינטערעסען פון דער אראבישער באפעלקערונג. איז עס ניט אונזער הויפט אויפגאבע צו פיהרען אונזער קאלאניזירענדע טעטיגקייט אזוי, אז מען זאל קאנען באזעצען די דאזיגע פאמיליעס? אום דורכצופיהרען דעם דאזיגען פלאן איז נויטיג אז די ביידע פאנדען זאלען פארשטארקט ווערען, און אז די אגענטור ארגאניזאציע זאל אנטוויקעלט ווערען אזוי, אז זי זאל אריינגעמען נאך ברייטערע טיילען פון דעם אידישען פאלק. אונזער זאך וואלט אויך פיעל געהאלפען געווארען דורכ'ן שאפען פון א אידישער הלואה פאר אינוועסטמענטס אין פאלעסטינע, און דאס איז איינע פון די אויפגאבען, וועלכע די אגענטור וועט דארפען נעהמען אויף זיך אין דער נאהענטער צוקונפט.

„אין פארלויף פון די לעצטע צעהן יאהר האבען מיר געזעהן ווי אונזער ארבייט האט געבראכט גרויסע ענדערונגען אין פאלעסטינע; און מיר האלטען ערשט ביים אנהויב, מיר פאנגען אן ערשט איצט ארויסצוגעהן פון דער עקספערימענטאלער שטופע. אויב דאס פראגראם וואס איך האב אנגעדייטעט וועט באמת דורכגעפירט ווערען אין דער נאהענטער צוקונפט, וועלען נייע מעגליכקייטען, וועלכע מען האט פריהער גארניט פארדעכטיגט זיך מוזען באווייזען, און די נאציאנאלע היים וועט זיך אנטוויקלען אין א גלאררייכען בנין.

„איך האב שוין אנגעדייטעט וואס לויט מיין מיינונג דארף זיין דער פיהרענדער פרינציפ אין אונזערע באציהונגען מיט די אראבער, נעמליך, פאליטישע גלייכהייט, ניט קוקענדיג צי דער צד אדער דער אנדערער איז אין דער מאיאריטעט. צוויי אויטאנאמע ציוויליזאציעס עקזיסטירען זייט ביי זייט אין פאלעסטינע, וועלכע, לויט דער רעזאלוציע וואס איז אנגענומען געווארען אויפ'ן צוועלפטען קאנגרעס, איז א „געמיינזאמע היימלאנד". סאי אידען און סאי אראבער וועלען דארפען ערצויגען ווערען צו פארשטעהן דעם דאזיגען ציעל; בלויז דאמאלסט קאנען נארמאלע און פריינדליכע באציהונגען צווישען די ביידע פעלקערשאפטען זיך אנטוויקלען. אן אפטיילונג פאר אראבישע באציהונגען דארף איינגעשטעלט ווערען ביי דער פאלעסטינער עקזעקוטיווע, אין דער שפיץ פון וועלכער עס דארף שטעהן א מענש מיט גרויס אויטאריטעט. דיערזער דעפארטמענט דארף זיך אין זיין טעטיגקייט רעכענען מיט דער פאליטיק וועלכע איך האב אנגעצייכענט.

„דער פראגראם וואס ערווארטעט דער אגענטור און דער ציוניסטישער ארגאניזאציע קען בקיצור אוועקגעשטעלט ווערען אזוי:

„ערשטענס, דאס אויפהאלטען אונזערע רעכטע אונטער דעם מאנדאט.

„צווייטענס, קאנסאלידירען אונזערע איצטיגע אויפטואונגען אין פאלעסטינע און אויסברייטערען זיי, אזוי אז עס זאל זאל־איך קאלאניזירט ווערען דער אזוי גערופענער מיטעל־קלאס.

„דריטענס, דאס פארשטארקערען פון די נאציאנאלע פאנדען, קרן היסוד און קרן קימת, און פיעלייכט אויך דאס שאפען פון א אידישער הלואה, וואס זאל אנגעווענדעט ווערען אויף נאציאנאלער קאלאניזאציע און אויך פאר דער אנטוויקלונג און ערמוטיגונג פון פריוואטע אונטערנעהמונגען.

„און צולעצט, דאס אויפבויען פון דער ארגאניזאציע פון דער אגענטור גופא אויף א ברייטערען און מעהר זיכערען באזיס.

גיט אויף זיין אמט פארמעל און באשטימט

„עס זענען פאראן פיעלע פאקטארען און וועלכע דער ערפאלג פון אונזער ארבייט ווענדעט זיך; איבער מאנכע פון זיי האבען מיר קיין שום קאנטראל ניט; בלויז עטליכע קאנען מיר באהערשען. מיר קענען אין א געוויסער מאס באאיינפלוסען די אידישע עפענטליכע מיינונג, און אפעלירען צום געוויסען, צו די געפיהלען, און צו דער אחריות פון דעם אידישען פאלק. מיר קענען מאכען דעם דאזיגען אפיל שטארקער דורך אונזער אייגענער געטריישאפט צו אונזער זאך, דורך פארלאזען זיך אויף די מאטעריעלע און מאראלישע כחות וועלכע ליגען אין דעם אידישען פאלק און דורך דער גערעכטיגקייט פון אונזערע אידעאלען. די פיהרער פון א אידישער באוועגונג, אום זי זאל מאכען ערפאלג און ניט מיספארשטאנען ווערען, מוזען זיין זעהר אפגעהיט צו געברויכען בלויז אזעלכע ווערטער און אזעלכע מעטאדען, וואס זענען אין איינקלאנג מיט דעם העכסטען באגריף פון דער עטיק. אלץ וואס שמעקט מיט באהערשונג דורך פיזישער קראפט, אין וואס פאר א פארם די דאזיגע קראפט זאל זיך ניט אויסדריקען, אלץ וואס איז אפילו אביסעל עהנליך אויף די קאלאניזירענדע מעטאדען וואס זענען פריי פראקטיצירט געווארען אין פארלויף פון די לעצטע צוויי יאהרהונדערטע, וואלט אין אונזער פאל געווען אומערטרעגליך, און וואלט געווען א פארלייקענונג פון אונזער גאנצער געשיכטע. דאס שטענדיגע פארלייגען פון צו גרויסע פאדערונגען שטעלט אין געפאהר די זיכערקייט פון דעם מאנדאט. מיר האבען געזוכט אנדערע וועגען און מיטלען, און דעם פרט בין איך ניט אימער געווען ערפאלגרייך. אבער אויפגעבענדיג מיין אמט, פארמעל און באשטימט, היינט צו טאג, פיהל איך, אז איך האב געבראכט דער באוועגונג אביסעל נעהענטער צום ציעל. דעם דאזיגען ציעל וועלען מיר דערגרייכען.

(פארזעצונג מארגען.)

חלול השם

(א בילד פון פוילישען חסידישען לעבען)

פון יהושע אלטמאן.

עס איז געוועזן א שוידערליכע נאכט. יענע נאכט האט ר' מענדעלס שטוב געהאט א פנים, ווי עפעס וואלט געפלאצט אין די מערכות השמים און אפגעשטעלט און צובראכען דעם רעגעלמעסיגען גאנג פון דער צייט.

יאסעלע א דאר אינגעל פון א יאהר צעהן, אן עלוי, וואס האט געקענט די פתיחה פון הלכות שחיטה און פרי־מגדים אויסוועניג און שטאלצירט מיט דעם, וואס ער ווייסט אלע ראשי תבות פון יורה דעה, איז געלעגען איינגעקארטשעט אין א ווינקעל פון בעט און האט מורא געהאט צו צו עפענען אן אויג אדער באוועגען מיט אן אבר.

ער האט געוואלט ניט פיהלען, נישט הערען, זיין א שטיק האלץ, אבער די געהיילישע געשרייען פון דער מאמען פונ'ם צווייטען בעט האבען יעדער סעקונדע צוזאמענגעקנוילט זיינע עמפינדליכע נערוון אזוי, אז זיין הערצעל האט שיעור ניט געפלאצט אין זיין דארען ברוסט קעסטעל. א קאלטער שוייס האט איהם באגאסען און ער האט געשוידערט.

ער האט געפיהלט, אז די צווייטע העלפט בעט איז ליידיג, געהערט דעם טאטענס טריט איבער דער פאדלאגע, וואס זיינען כסדר איבערגעריסען געווארען פון דער מאמעס דערשטיקטע קרעכצען און אונמענשליכע געשרייען.

ער האט געהערט ווי זיין עלטערע שוועסטער איילט זיך, אז אלץ פאלט איהר פון די הענט, געהערט ווי די טיהר האט זיך געעפענט און דער טאטע האט איהר נאכגעשריען: „זאלסט ניט אוועקגעהן ביז ער וועט געהן מיט דיר".

יאסעלע האט באצייטענס שוין געפיהלט דעם שטיקענדען רויך פונ'ם רופא'ס ציגאר געהערט זיין עקעלהאפטע גראבע שטימע וואס קומט דוכט זיך ארויס פון זיין אויסטערלישען בויך, געפיהלט ווי דער רופא שטיקט איהם מיט א לעפעל אין האלץ און קלאפט איהם מיט זיין שווערער האנט איבער זיין נאקעטען בויך.

ער האט באצייטענס שוין געפיהלט דעם נודנעם ריח פון פארלדא מאשץ און זיך פארקרימט און די מאמע האט כסדר געקרעכצט.

ער האט זיך דערמאהנט אז עס איז שבת און אנגעכאפט זיך אן דעם ווי א טרינקענדער אן א שטרוי.

ער האט געעפענט די אויגען, געוואלט זעהן דעם שבת מיט איינענע אויגען... אויפ'ן אויוון האט געקאפציעט א קאגאנעק און א שטיקענדער נאפט רויך האט געקרעלט אין דער־נאז און קיין גוי ער זאל פארריכטען דאס לעמפעל קען מען ביינאכט ניט קריגען.

דער טאטע איז געלאפען הין און צוריק איבער דער לאנגער שטוב אינ'ם שבת'דיגען שלאפראק און אין א פארפעדערטע יארמולקע, דאס מויל אפען ווי ביי א פיש וואס האלט אין אפשטיין און די בארד צוקנייטשט און פארפעדערט, און די עטליכע ווייסע האר האבען זיך אין דער טונקעלקייט מורא'דיג געבלייכט.

ביי יעדען געשריי פון דער מאמען האט דעם טאטענס פנים אנגענומען א גרימאסע, ווי ער וואלט ארונטערגעשלונגען א גלאז סם און ביי יאסעלען אין מוח האט זיך געבאמבעלט אז „א. ע", קען זיין די ראשי תבות פון אובד עצות.

אויפ'ן טיש, וואס איז געשטאנען לעבען בעט האבען זיך געוואלגערט שטיקלאך צובראכענער שבת: איין לייכטער אומגעווארפען, דאס טישטוך אראפגעשלעפט מיט א שפיץ צו דער פאדלאגע און קרישקעלאך חלה אין די פאלדען פון טישטוך און א שטיקעל חלה אויסגעפעסען פון מייז.

עס האט אויסגעזעהן ווי די מאמעס געשרייען האבען אומגעווארפען דעם לייכטער און אראפגעשלעפט דאס טישטוך.

די עלטערע שוועסטער איז אריינגעקומען און ארויסגערעדט מיט וועהטאג:

— ער האט געזאגט, אז ער געהט באלד — און זיך אוועקגעזעצט וויינען אויף אן ארויסגערוקטער שיפלאד פון אלמער.

יאסעלע האט זיך אויפגעזעצט אין בעט און איז געבליבען זיצען א שטארער און געקוקט אין די שפאלטען פון לאדען, וואס האבען זיך טונקעל געבלויט. עס האט אויסגעזעהן ווי דער שבת שטעהט אונטערן פענסטער אן ארויסגעווארפענער און א פארשעהמטער.

יאסעלע האט זיך דערמאהנט, אז ערשט נעכטען אויפדערנאכט איז אלץ געווען כשורה. דער טאטע האט געזונגען זמירות און די מאמע איז ווי געוועהנליך געלעגען אויפ'ן בעט און געקרעכצט. ער האט זיך דערמאנט אן זיין חבר גבריאל'ס מאמע, א הייסע, א רויטע און א פרעהליכע און זי קושט גבריאל'ן פונקט ווי ער וואלט געווען א פיצעלע קינד.

ער וואלט זיך געווען צושמייכעלט, ווען ניט דאס, וואס אין דער מאמעס בעט איז פלוצלינג שטיל געווארען אויף א רגע און באלד א שארף־שפיציגער געשריי, וואס האט איהם אנגעגאסען מיט א קאלטען שוויס.

אויפ'ן הארץ איז יאסעלען געלעגען עפעס אזא קנויל, וואס האט געקוועלט און גענאגט; ניט קיין רחמנות איז עס געווען, ניט קיין שרעק, נאר עפעס אזא וועהטאג, ווי די מאמע וואלט געווען אזא אינוועניגסט אבר ביי איהם און עס טוט וועה.

ר' מענדעל איז שווער ארויפגעקראכען אויף א בענקעל, אראפגענומען פון שרענקעל א תהלים און עס אוועקגעלייגט אויפ'ן טיש. ער האט דעם תהלים ניט געעפענט און זיך שטארק נערווערט, וואס מען טאר אין שטוב ניט זאגען קיין אידיש ווארט.

ער האט זיך צוגעבויגען צו יאסעלען און איהם איינגערוימט.

— ווייסט דאך סיי ווי סיי מעהר ניט שלאפען, צו וואס זאלסטו ליגען אין בעט? טו זיך בעסער אן און נעה אין בית־המדרש אריין... וועסטו זאגען תהלים פאר דער מאמען... זי איז זעהר קראנק...

— זאג ניט קיין תהלים — האט די מאמע ארויסגעקרעכצט, — לערען בעסער, דיין שיעור!

זי האט איצט ניט געוואלט נעהמען אויף זיך דעם חטא פון בטול תורה.

יאסעלע האט געפיהלט באפרידיגט, וואס מען ווענדט זיך צו איהם נאך הילף. ער האט געוואוסט אז תינוקות של בית רבן זיינען גרויסע מיוחסים אין הימעל און זייער תפלה ווערט געהערט. ער האט א כאפ געטאן די שיכלאך און די הויזען זיך אנצוטאן, אבער דאס אנטאן איז איהם צוגעגאנגען שווערליך, לאנגזאם, די מאמעס געשרייען, וואס האבען זיך כסדר איבערחזר'ט האבען איהם צוטומעלט און ער האט ניט געוואוסט וועלכער שוך עס איז דער רעכטער און וועלכער דער לינקער און אין מוח ביי איהם האבען זיך געבאמבעלט „גאלשטיינער" צוזאמען מיט ניטלה המרה פון יורה דעה.

איידער ער איז ארויסגעגאנגען האט ער געוואלט וויסען ווי פריה עס איז אבער דער זייגער איז שבת'דיג געשטאנען...

צוגעהן אין בית־המדרש אריין האט יאסעלע געהאט צוויי וועגען: אדער דעם גאנצען וועג דורך בלאטיגע צוקרימטע הינטערגעסלאך, וואו מען זעהט ארויס דעם בית הקברות, אדער דורכקריכען א שטאק פינסטער איינפאר־הויז, וואו מען קען ביינאכט די אייגענע הענט ניט זעהן און ארויפקומען אויף דער גלייכער גאס. ער האט ניט לאנג זיך געישובט, ווייל די מאמעס געשרייען האבען איהם נעטריבען, און אויסגעקליבען דאס לעצטע.

עמיצער האט אנגעריבען א שוועבעלע אין דעם איינפאהר הויז...

— איז דאס געווען דער רופא... אדער אפשר גאר א גנב ?...

די לאנטערנע אין דער גאס איז געשטאנען ווי א געלער פלעק אויף דער שווארצער נאכט און באלויכטען א שטיק פארשימעלטען שינדעל דאך. א דינינקע לבנה איז געשטאנען איבערן צלם פון דער קירכע. שווערע טריט האבען פון ערגעץ געהילכט און אנגעיאגט א מורא; און שטערען! אזוי פיעל שטערען!.. יעדער שטערען איז א מזל פון א מענשען אויף דער ערד. אזוי פיעל שטערען אין הימעל... וועלכער שטערען איז דעם רב'ס און וועלכער איז דעם דאקטאר'ס? דער מאמעס שטערען קען מען ניט זעהן, ער לייכט ניט. זי האט א פינסטער מזל... כוכבי דלאו מאירי נמי בעי שבוחי... כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה...

ער האט געזוכט זיין שטערען צווישען די קלענסטע דריבנע שטערענדלאך און אין הארץ ביי איהם איז געלעגען א שטיין אזא און אלץ אזוי גענאגט...

דער בית המדרש איז נאך אינגאנצען ליידיג געוועזן. ווען ער איז אריינגעקומען. איין איד בלויז איז געשטאנען אויפ'ן בעלעמער און געקוקט אין א ספר ביי די יאהרצייט ליכט. דער גוי האט זיך געפארעט ביים אנצינדען די לאמפען און פון אונטערען אויוון האט זיך געהערט דאס שנארכען פון די שנארער.

ער האט זיך צוגעגארטעלט, געדרעהט זיך איבערן בית המרש ארויף און אראפ און געזאגט ברכות התורה, אבער ער האט זיך בכסדר טועה געוועזן.

זיין מח האט זיך געמאטערט מיט א שווערען פראבלעם: לערנען אדער זאגען תהלים, כבוד אב אדער כבוד אם, תורה אדער תפלה.

זיין זכרון האט זיך פארטשעפעט: דא אין "מגן אברהם", דא אן א רבינו משולמ'ס קשיא, דא אין א תוספות־סברא און זיין שארף אויסגערוט מוח'ל האט גענומען בויען א לופט־שלאס פון גמרות, סברות און פלפולים.

ער האט נשהאט פארטיג א וואונדער שעהנעם פלפול, אבער קיין חבר, וועמען דעם פלפול איבערצוזאגען איז אין בית המדרש ניט געוועזן.

דאס הארץ בייסעניש וואס האט א ווייל[e] נאכגעלאזען, האט מיט א טאפעלטען כוח גענומען עסען זיין אינגעווייד, און ער האט זיך אוועקגעשטעלט אונטערן עמוד, און גענומען זאגען תהלים.

ער האט געזאגט געשמאק און מיט כונה פסוק ביי פסוק. דער קנויל ביי איהם אויפ'ן הארצען האט זיך אפגעלאזען אין א ים פון הייסע, זודיגע טרעהרען.

ער האט זיך פארגעסען, געזאגט אלעמאל העכער און העכער. ער האט זיך אויפגעהויבען אויף דער שעהנקייט פון דער שפראך און אויפ'ן ריטם פון די פסוקים. די ווערטער זיינען געשוואומען פון זיין מויל גלאטע און ריהרענדע און פון די אויגען האט זיך געגאסען דאס בלוט פון הארץ ווי פון זיך אליין.

די מענשען וואס זיינען זיך דערווייל צוגעקומען און אויסגעזעצט זיך ביי די באלויכטענע טישען, זיינען שטיל געזעסען און געהערט...

— נישט נאר לערנען דארף מען קענען, נאר תהלים זאגען דארף מען אויך קענען — האט געזאגט דער אלטער הענאך צו זיינע צוויי דערוואקסענע תלמידים.

יאסעלע האט דאס געהערט און די טרעהרען זיינען ביי איהם שיעור ניט אויסגעטריקענט געווארען, ווען די טיהר פון בית המדרש האט זיך פלוצלינג א פראל אויפגעטאן און עס איז אריינגעלאפען יאסעלעס עלטערע שוועסטער אין א שווארץ טיכעל איבערן קאפ און איז גלייך צו צום ארון קודש.

זי האט ניט געוואגט צו עפענען דעם ארון־קודש ווי עלטערע ווייבער טוען אין אזא פאל, נאר געטענה'ט צום רבונו של עולם דורכ'ן פרוכת.

— רחמנות'דיגער טאטע אין הימעל! האט זי געשריען מיט באנומענע קולות און ביטער געוויינט — שענק אונז אונזער

(פארזעצונג אויף פיידזש 3)

דעם מענשענ'ס גרעסטער אוצר זענען זיינע
אויגען·
פארנאכלעסיגט ניט דעם אוצר — זעהט זיך מיט

DR. L. LEWIS
אויגען ספעציאליסט
3A ADELAIDE STREET WEST
א ספעשעל רידאקשאן אויף פרעסקריפשאנס פון האספיטאלס.